

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 1407 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Tojirova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umida	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budget jarayonida budgetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloyevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovхunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahuyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ ТЕХНИК": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxirovna	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Serali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	
Ekologik turizm nuqtai nazaridan turizm marketingining usullari va asosiy vositalarining xususiyatlari	806
Yokubjonova Xulkarbonu Yokubovna	
O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning o'rni va rivojlanish istiqbollari	815
Qosimova Fazilat, Kalandarov Ravshan	
Korporativ strategiyani ishlab chiqish bosqichlarining tahlili	819
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Abduvasiyeva Marjona Anvarovna	

Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha o'tkazilayotgan islohotlarning o'rni.....	823
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Nuridinov Bexruz Akbar o'g'li	
Hududlarda tadbirkorlarning islomiy investitsiyalardan foydalanish niyatlariga undovchi omillarning empirik tadqiqoti.....	829
Irgasheva Gulbahor	
Davlat vositalari yordamida innovatsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish yo'nalishlari	836
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Важность качества управления на предприятиях общественного питания.....	842
Абдуллаева Зульфия Иззатовна, Махмудов Суннатжон Абдужаббор Угли	
O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari	848
Shaislamova Nargiza Qabilovna	
Mahalliy budjetning qo'shimcha daromadlarini shakillantirish yo'nalishlari.....	856
Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li	
Davlat moliyaviy nazoratida axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish masalalari	860
Ro'zimatova Nigora Abdullaevna	
Принципы «справедливой стоимости» в мсфо: достоинства и проблемы применения в банках узбекистана	869
Айтмуродова Рушана Бахтиеровна	
Yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirishning nazariy jihatlari	876
Allaberganova Asalxon Kadirovna	
Davlat moliyaviy nazoratini tashkil etish hamda amalga oshirish tartibini takomillashtirish	880
Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Yirik soliq to'lovchilar va ularning investitsiyaviy faolligini investitsiyaviy chegirmalar orqali rag'batlantirish	883
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li	
MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tayyorlashda foydalaniladigan tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlar.....	888
Sheraliyev Xayrulla Karimovich	
Qurilish korxonalarida investitsiyalarni boshqarishning xorijiy tajribalari va ularni mamlakatimizda foydalanish yo'llari	894
Karimov Inomjon Ortikbaevich	
Davlat xaridini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy amaliyati va uni iqtisodiyotga ta'siri.....	900
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Влияние технологических инноваций на международные финансовые рынки, а также на финансовый рынок нашего государства.....	904
Бабаназарова Гульзар Зиуатдиновна	
Strategic development of global companies in modern conditions.....	909
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Hududlarda sog'liqni saqlash tizimi asosiy ko'rsatkichlarini noaniq modellashtirish yordamida kompleks baholash.....	914
Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna	
Tijorat banklari faoliyatini transformatsiyalashuv jarayonlarini takomillashtirish.....	923
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
Сущность и причины возникновения проблемных кредитов	929
Улмасой Ахмедова Хусан кизи	
The use of digitalization and technologies in updating credit policy.....	934
Otabek Ma'mirjon ogli Azimov	
Финансовое моделирование сценариев развития предприятия с использованием методов многокритериального принятия решений (МКПР).....	938
Axmedov Akbarali Sultonmurodovich, Yuldosheva Gulnoza Abdinabievna	
Yuqori samarali energiya tejash texnologiyalari va katalizga asoslangan konversiya jarayonlari.....	945
Yusupov Ulug'bek Mamayusupovich	
Kambag'allikni kamaytirish maqsadida aholining ijtimoiy himoyalash mexanizmini takomillashtirish	951
Kasimova Gulyar Axmatovna	

Tijorat banklarida foiz riski muammosi	957
Turdiyev Abdulhakim Kulbazarovich	
Milliy mahsulotlarni tashqi bozorlarga olib chiqishdagi to'siqlarni bartaraf qilish choralari.....	964
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish usullari.....	970
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
O'zbekistonda mehmonxonalarda ovqatlantirish xizmatlarini takomillashtirish konsepsiyasi: strategik yondashuv.....	974
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich	
O'zbekiston sanoatida "yashil texnologiyalar" dan foydalanish va barqaror rivojlanish.....	979
Ubaydullaeva Gulchehra Erkabaevna	
Sanoat korxonalarida resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlarini joriy etishning orqali iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash yo'llari	985
Azizov Abdulla Abdisalamovich	
Yashil texnologiyalar asosida sanoatni modernizatsiya qilish	990
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
Ta'lim va ilm-fan rivoji – taraqqiyot garovi	995
Jamalova Gulnora Gulomovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida turizm sektorida barqaror bandlikni ta'minlash masalalari.....	1000
To'rabekov Sohijon Sherboy o'g'li	
Yashil energitikasi integratsiya qilish va energiya samaradorligini oshirishning zamonaviy usuli (aqlli tarmoqlar-smart grids)	1007
Karimova Salima Elamonovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida soliqlarni raqamlashtirishni takomillashtirish	1012
Jo'rayev Botir Abdiyevich	
Yashil iqtisodiyotda tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish samaradorligi (TEM ko'rsatkichlar izohi)	1018
Sharifova Nargiza Djurayevna	
Экономическое образование молодёжи основа будущего страны.....	1023
Айматова Фарида, Айтиниязова Наргиза	
Biznes turizmining bugungi kundagi rivojlanish tendensiyasi.....	1028
Yangiyeva Sabrina Ixtiyorovna, Daniyarova Feruza Bahriddinovna	
Особенности кредитования сельскохозяйственных организаций и этапы его развития.....	1032
Ж.Я.Нуриллаев	
Xorijiy tajriba asosida O'zbekiston yashil iqtisodiyotini takomillashtirish yo'llari.....	1039
Xikmatova Husnora Fatxulla qizi	
Yashil iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlatning roli	1045
Umarov Muzaffar Yusupbayevich, Otamurodov Rasulbek Batirovich, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Atadjanov Kadambay Sapayevich	
Mintaqada raqamli transformatsiya rivojlanishida moliyaviy texnologiyalarning ahamiyati.....	1052
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Tijorat banklaridan olingan kreditni qaytarishda foiz stavkalari ta'sirining tahlili.....	1058
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov.A.V	
Tabiiy va sun'iy tolalarning ekologik ta'siri va yashil ishlab chiqarish texnologiyalariga o'tish bosqichlari.....	1066
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B taqsimotida chakana savdo tarmoqlari bilan marketing asosidagi strategik hamkorlik	1071
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Мировой финансовый кризис и его влияния на состояние экономики Узбекистана	1076
Раупова Мхлисахон Ибрахимжон кизи	
Uzoq muddatli aktivlar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....	1087
Hakimov Faxritdin Abdusattorovich	
O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	1093
Djo'rayeva Lola Abdugabbarovna	

Yo'l qurilish tashkilotlarida yo'l qurilish ko'lamini oshirib, samarali resurslar taqsimotini ishlab chiqish.....	1099
Raximov Dilshodjon Turdiali o'g'li	
Ilg'or xorij tajribalaridan O'zbekiston amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	1104
Karimova Komila Daniyarovna	
Ichki audit samaradorligini tahlil qilish metodologiyasi.....	1111
I.G'.Isroilov	
Выведение практического сотрудничества на качественно новый уровень государств центрально-азиатского региона в укреплении концепции «зеленой экономики» в эпоху глобализации.....	1117
Парпиева Наргиза Тахировна	
Kimyo sanoati korxonalarida lean production konsepsiyasidan foydalanish istiqbollari	1122
Gulbayeva Feruza Islomovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida auditorlik xizmatlarining ahamiyati.....	1127
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Tijorat banklari resurs bazasini mustahkamlash yo'llari	1131
Allaberganov Sirojali Saxatovich	
Теоретические основы формирования понятия «финансовая стабильность» Часть II	1143
Алиева Сусанна Сейрановна	
O'zbekiston moliya tizimini raqamlashtirishning rivojlanish tendensiyalari.....	1148
Tashmatova Rano Gaibovna, Qodirov Nurhayot Normuhammad o'g'li	
Theoretical basis of the use of modern information technologies in accounting	1154
Annayev Abdurasul Abdurashidovich, Tojiboyev Jasurbek Shavkat o'g'li, Rustamov Suxrob Asror o'g'li	
Moliyaviy bozorlar chayqalmoqda: investorlar uchun yangi signalmi?	1158
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Yashil moliyalashtirish va esg samaradorligining iqtisodiyot barqarorligidagi o'rni.....	1166
Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o'g'li, Atadjanov Kadambay Sapayevich, Madraimov Xabibulla Madaminovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha tizimlarni takomillashtirish yo'llari	1170
Bekmurodova Mahbuba Mahmudovna	
Maqola: Globalizatsiyada inson resurslarini boshqarishda raqamli transformatsiyaning rejasini tuzish	1177
Salimjonova Gulhayo Asliddin qizi, Ovxonov Iqboljon Abdunabiyevich, Nabiye Sherzodbek Nurmuhammad o'g'li	
Turizm sanoatida Internet-marketing vositalari va ulardan samarali foydalanish	1182
Babaev Jo'rabek	
Ishlab chiqarishni boshqarishda mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishning ahamiyati	1190
Asqarova Lobarxon Usmanjanovna	
O'zbekistonda ichki turizm faoliyatini rivojlantirishda transport infratuzilmasini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlari	1194
Turopolov Maqsudjon	
Kichik biznes faoliyatini rivojlantirishda soliq siyosatini takomillashtirishning ahamiyati	1199
Abdurahmonov Abdumalik Abdug'ani o'g'li	
Madaniy-tomosha xizmatlarining tahlili va uni rivojlantirish yo'llari	1204
Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Цифровизация экономики и генезис стран мирового хозяйства	1211
Камилова Наргиза Абдукажоровна	
“Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi” faoliyati	1216
Xushmurodov Baxtiyor Turg'un o'g'li	
Soliq stavkalarini tabaqalashtirish asosida soliq to'lovchilar iqtisodiy faoliyatini tartibga solish mexanizmlari.....	1220
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish va barqaror rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar	1223
Xamdamov Shoh-Jahon Rahmat o'g'li	
Mintaqaning eksport salohiyati tahlili asosida istiqbolli y'nalishlarni aniqlash (Xorazm viloyati misolida).....	1229
Ibadullayev Ergash Bakturdiyevich	

Uy-joy kommunal xo'jaligini mintaqada innovatsion rivojlantirishni boshqaruvi	1235
Adilova Yulduz Shavkatovna	
Bank tizimi likvidligini ta'minlash vositalari va usullarini takomillashtirish	1239
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li	
Milliy brendlarni shakllantirish orqali tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirish	1245
Muratbaeva Eleonora Muxamedjan qizi	
Charm mahsulotlaridan tayyorlangan bolalar transformatsion sumka ishlab chiqarish iqtisodiy samaradorligi	1250
Ismailov Nurulla Tuychibayevich	
O'zbekistonda qurilish materiallari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyati: iqtisodiy tahlil va islohotlar zarurati	1256
Raximov Ilyos Ikramovich	
Yoqilg'i-energetika kompleksida innovatsion salohiyatni oshirish strategiyasi	1262
Nabiyeva Saidaxon Abduvaxabovna	
Banklarda moliyaviy xavfsizlik kategoriyasining evolyusiyasi	1268
Qobilov Muxammad Ayubxon Yusufjon o'g'li	
Развитие системы бухгалтерского учёта и отчётности на современном этапе	1273
Мамажонов Акрамжон Тургунович, Юсупова Малика Ботиралиевна	
Практика банковского кредитования предпринимательских субъектов сферы услуг в германии	1279
Мукарова Сарвиноз Маликовна, Каримова Азиза Махомадризовна	
Статистический анализ теневой экономики в узбекистане	1283
Кошанов Абдимурат Азат ули, Абдиразакова Асемай Жандулла кизи	
The importance of using digital technologies in business	1288
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
0,4 kv kuchlanishdan ta'minlanuvchi suv nasoslarini tarmoq faza kuchlanishi yo'qolishidan himoyalash	1292
Xalikova Xurshida Abdullayevna, Nurova Malika Abduzairovna, Mustayev Ruslan Aktamovich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish	1297
Dexkonova Sayidaxon Nurmuxammatovna	
Ijtimoiy-iqtisodiyot va markaziy osiyo mamlakatlari ijtimoiy sohada	1302
Usmanxo'jayeva Surayyo Muxtarovna	
Aksiyalarni ommaviy joylashtirish amaliyotini tashkil etish va o'tkazish bosqichlari	1307
Raimov Farrux Avazjon o'g'li	
Approaches to effective management of tax liabilities through tax auditing	1311
Abdullayev Abror Bozarboevich	
Tijorat banklarida aktivlarni sekyuritizatsiyalash tizimini takomillashtirish	1316
Axmedov Akbarali Sultonmurodovich	
Tashqi va ichki omillar ta'sirini hisobga olgan holda korxona moliyaviy holati barqarorligining tahlili	1325
Eshkuvatov Azizjon Baxtiyorovich	
Tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlarning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	1330
Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich	
Sun'iy intellekt asosida bank tizimini modernizasiya qilish va samaradorligini oshirish	1333
Boykulov Baxriddin Karshievich	
Aksiyadorlik jamiyatlarini moliyalashtirish manbalaridan samarali foydalanish	1338
Arifjanova Yayraxon Usmonxo'jayevna	
Ipoteka obligatsiyalarining mamlakat iqtisodiyotining o'sishidagi ahamiyati hamda mazkur obligatsiyalar bilan bog'liq risklar	1343
Ibrohimov Yorqinjon To'liqin o'g'li	
Анализ спроса и потребительского поведения на продукцию, выращенную гидропонным методом	1349
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Global moliyaviy inqirozlar sharoitida aholi daromadlarining barqarorligini ta'minlash strategiyalari	1355
Qurbanov Ulug'bek Erkinovich, Nutfullayev Shohrux Mexli o'g'li	

“O‘zbekistonning “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish strategiyasi: mavjud muammo va istiqbolli imkoniyatlar”	1359
Ismailov Dilshod Anvarjonovich, Akramova Aziza Abduvohidovna	
Aksiyadorlik jamiyatlarida davlat xaridlarini tashkil etish amaliyotini takomillashtirish.....	1366
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
O‘zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish masalalari	1372
Abduraxmonova Ziyoda Abdullayevna	
Netto ish haqini hisoblashning innovatsion usullari.....	1378
Mirmahmudov Murod Irismatovich	
Xizmat ko‘rsatish sohasida tadbirkorlik: iqtisodiy va ijtimoiy istiqbollar	1383
Xaydarova Shoxista Davranovna	
Texnologiya fanida sun‘iy intellekt va kompyuter texnologiyalaridan foydalanish	1388
Ashurov Nazar Raxmatullaevich	
Korporativ xaridlarni amalga oshirishdagi byurokratik to‘siqlar va ularni bartaraf etish usullari	1391
Qurbanov Shohboz Lutfillayevich	
Yashil yondashuvlar asosida barqaror iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	1396
Ubaydullaev No‘monjon Isroilovich	
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini SWOT va pestel tahlil qilish orqali iqtisodiy bashoratlash.....	1401
Karimova Maftuna Nurdinovna	

IPOTEKA OBLIGATSIYALARINING MAMLAKAT IQTISODIYOTINING O'SISHIDAGI AHAMIYATI HAMDA MAZKUR OBLIGATSIYALAR BILAN BOG'LIQ RISKLAR

Ibromimov Yorqinjon To'liqin o'g'li

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi

yorkinjonibrokhimov@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8203-5245>

Annotatsiya: Mazkur maqolada, kapital bozorini rivojlantirish orqali mamlakatda uy-joy bozorini rivojlantirish, ipoteka obligatsiyalarini chiqarish hamda ular bog'liq tizimli xatarlar, tijorat banklarining likvidligini boshqarishga qo'yiladigan talablarni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, ipotekani qayta moliyalashtirish tashkilotlari tomonidan chiqarilgan korporativ obligatsiyalarning yuqori likvidligi masalasi bo'yicha tahliliy o'rganishlar amalga oshirilgan. Bundan tashqari, ipoteka obligatsiyalari bo'yicha garov ta'minotlari to'g'risidagi ma'lumotlarning shaffoligi hamda ularni monitoring qilish dolzarbligi tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: ipoteka obligatsiyalari, yuqori likvidlik aktivlar, ta'minot, tartibga solish qumdoni, bozor narxiga nisbatan qayta baholash, ta'minlangan qarz majburiyatlari, risk, svop.

Abstract: This article analyzes the development of the housing market through the advancement of the capital market, the issuance of mortgage-backed securities, as well as the systemic risks associated with them. It also examines the alignment of commercial banks' liquidity management requirements with international standards, and the high liquidity of corporate bonds issued by mortgage refinancing institutions. In addition, the importance of transparency in information related to collateral for mortgage-backed securities and the relevance of monitoring these securities are explored.

Key words: mortgage-backed securities, high liquidity assets, collateral, regulatory sandbox, mark-to-market, collateralized debt obligations, risk, swap.

Аннотация: В данной статье проведён аналитический обзор развития рынка жилья через развитие рынка капитала, выпуск ипотечных облигаций и связанных с ними системных рисков, а также приведение требований к управлению ликвидностью коммерческих банков в соответствие с международными стандартами. Кроме того, рассмотрены вопросы высокой ликвидности корпоративных облигаций, выпускаемых организациями по рефинансированию ипотеки. Также исследована актуальность прозрачности информации о залоговом обеспечении ипотечных облигаций и необходимость их мониторинга.

Ключевые слова: ипотечные облигации, высоколиквидные активы, обеспечение, регуляторная песочница, переоценка по рыночной стоимости, обеспеченные долговые обязательства, риск, своп.

KIRISH

Bugungi kunda ipoteka kreditlari uy-joy qurilishini investisiyalashning eng ishonchli vositalaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda samarali ipoteka kreditlash tizimini yaratish muhim moliyaviy va ijtimoiy-iqtisodiy vazifa bo'lib, bu aholini uy-joy bilan ta'minlash muammolarini hal qilishga hamda qurilish va unga bog'liq boshqa sohalarni ham rivojlantirishni tezlashtirishga yordam beradi.

Uy-joyga investisiya kiritish hajmi va dinamikasi makroiqtisodiy muvozanatga katta ta'sir ko'rsatadi va keng miqyosli takror ishlab chiqarishni ta'minlaydi, shuningdek, ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirish orqali iqtisodiyotning real sektorini rag'batlantirish mumkin. Ipoteka bozorini rivojlantirish moliya, jumladan kapital bozori vositalaridan samarali foydalanish orqali qo'shimcha moliyalashtirish manbaalarini vujudga keltirish, bu orqali aholiga arzon kredit resurslarini tadim etish imkoniyatini yaratish mumkin.

Mamlakatda ipoteka bozorini rivojlanishini rag'batlantirishda uning afzalliklari va kamchiliklarini, moliya bozorida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan jiddiy inqirozlarni oldini olishda ipoteka kreditlari va ipoteka obligatsiyalari bilan bog'liq tizimli xatarlarni inobatga olish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kunga qadar, kapital va pul bozorini rivojlantirish, ipoteka obligatsiyalarini chiqarish orqali iqtisodiyotning real sektorini rag'batlantirish, shuningdek, ushbu qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq risklarni aniqlash va oldini olish borasida qator olimlar ilmiy izlanishlar olib borganlar. Jumladan, J. Campbell (2020) fikriga ko'ra, ipoteka kreditlari bo'yicha to'lov muddatini uzaytirish imkoniyatini yaratish orqali iste'mol o'sishini barqarorlashtirish, defoltlarni oldini olish va farovonlikni oshirish, shu bilan birga riskni yoqtirmaydigan kreditorlar uchun arzon moliyalashtirishni taklif qilish mumkin.

Gürtler, M. hamda Neelmeier, P. (2019), ipoteka bilan qoplangan qimmatli qog'ozlarning risklarini baholash nomli ilmiy ishida, Evropa ittifoqi mamlakatlarida chiqarilgan ipoteka bilan qoplangan obligatsiyalar bo'yicha transmilliy ma'lumotlar to'plamlari orqali tekshirish mumkinligi hamda davlat qimmatli qog'ozlari va ipoteka bilan qoplangan obligatsiyalar o'rtasida qoplama aktivlarining sifatini tavsiflovchi o'zgaruvchilar ta'sirida farqlar mavjudligi tadqiq qilingan.

Skyrman, V. (2023), qoplangan obligatsiyalar, bir tomondan, kredit tashkilotlarini barqaror bank moliyalashtirish vositalari va garov ta'minoti bilan ta'minlash orqali kapitalizmni barqarorlashtiradi va moliyaviy xatarlarga yo'l ochib beradi. Bundan tashqari, qoplangan obligatsiyalar bozorlarining kengayishi Evropaning ko'p qismida ipoteka sekyuritizasiyasini cheklab qo'ydi. Boshqa tomondan, qoplangan obligatsiyalarni inqirozga moyil bo'lgan uy-joy ipotekasi bilan ta'minlangan obligatsiyaga nisbatan uy-joy qurilishini moliyalashtirish uchun ancha sodda, barqaror va samarali vosita sifatida qabul qilish mumkin.

Rasulov, D (2024) o'zining ilmiy maqolasida, ipoteka kreditlarini qayta moliyalashtirishning asosiy modellari sifatida moliya bozori orqali ipoteka qimmatli qog'ozlarini chiqarish, hamda likvidlikni ta'minlash orqali ipoteka obligatsiyalarining ikkilamchi bozorini keltirib o'tgan.

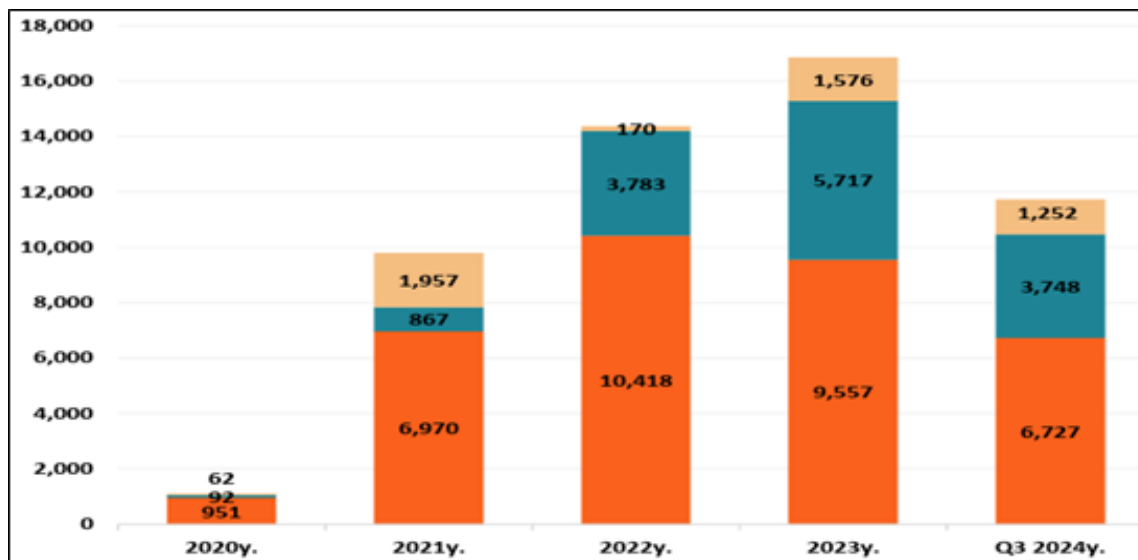
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda induksiya, deduksiya, sintez kabi usullaridan foydalanilgan. Adabiyotlarni tahlil qilishda Web of Science va Jstorg ilmiy ma'lumotlar bazasi, jahon fond birjalari guruhini statistik ma'lumotlar bazasi, mahalliy va xorijiy me'yoriy-huquqiy hujjatlardan foydalanilgan. O'zbekiston moliya bozorini o'rganishda O'zbekiston Respublikasi rasmiy statistik ma'lumotlaridan, shuningdek, rasmiy manbaalardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ipoteka bozorining rivojlanishi aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyojini qondirishda va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu bozorda ipoteka obligatsiyalarining joriy etilishi moliyaviy resurslarni uzoq muddatga jalb qilish, banklar likvidligini saqlash va kapital bozorini chuqurlashtirishda katta imkoniyat yaratadi. Shuningdek, qimmatli qog'ozlar orqali ipoteka kreditlarini qayta moliyalashtirish, moliya bozori ishtirokchilari uchun shaffof va ishonchli investisiya muhitini ta'minlaydi. Jahon amaliyotida ipotekaga asoslangan qimmatli qog'ozlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim moliyaviy vosita sifatida qayd etilmoqda.

Quyida keltirilgan 1-rasmda mamlakatimizda aholiga Huqumat, banklar va Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi mablag'lari hisobidan ajratilgan kreditlar hajmini ko'rishimiz mumkin. Unga muvofiq, Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi mablag'lari hisobidan resurslar 2020 yildan boshlab ajratilib, 2024 yilning uchinchi choragida 1 252 mlrd. so'm ya'ni jami ajratilgan kreditlarning 10,7 foizini tashkil qildi.

1- rasm. Aholiga ajratilgan ipoteka kreditlari va ularning manbaalari¹.

Mamlakatimiz va bizga qo'shni mamlakatlarda, jumladan Rossiya, Qozog'iston va Qirg'iziston davlatlaridagi ipoteka kreditlar bozorini tahlil qiladigan bo'lsak, ajratiladigan ipoteka kreditlarini o'rtacha qiymati O'zbekistonda 20 ming AQSh dollarini va ipoteka kreditining maksimal muddati 20 yilni tashkil qilsa, ushbu ko'rsatkich Rossiyada 53 ming AQSh dollari va 30 yil, Qozog'istonda 32 ming AQSh dollari va 25 yil, Qirg'izistonda 42 ming AQSh dollari va 25 yilni tashkil qiladi.

1- jadval. Mustaqil davlatlar hamdo'stligining ayrim mamlakatalaridagi ipoteka kreditlari bozori ma'lumotlari.²

Кўрсаткичлар	 Ўзбекистон	 Россия	 Қозоғистон	 Қирғизистон
Марказий банкнинг асосий ставкаси	14 %	16 %	16.5 %	9 %
Ипотека кредитининг ўртача йиллик фоиз ставкаси	17.10 %	7.11 %	14.40 %	17.00 %
Ипотека кредитининг ўртача муддати	18.6 йил	23.6 йил	9.8 йил	12.2 йил
Ипотека кредитининг энг кўп берилган муддати	20 йил	30 йил	25 йил	25 йил
Ипотека кредити бўйича ўртача сумма (АҚШ долларида)	\$20,230	\$53,468	\$32,763	\$42,610
Ипотека баланси / ЯИМ				
2019	3.8%	17.5%	3.0%	2.6%
2020	4.9%	9.4%	5.0%	3.8%
2021	5.3%	10.0%	3.6%	2.9%
2022	5.2%	10.0%	4.0%	2.8%
2023	5.5%	10.5%	4.4%	2.4%

1 Осиё иккиламчи ипотека бозори ассоциацияси маълумотлари https://www.asmma.asia/files/presentation-slide/Uzbekistan/uz_housing_and_mortgage_market_uzmrc_activity_for_asmma.pdf

2 Осиё иккиламчи ипотека бозори ассоциацияси маълумотлари https://www.asmma.asia/files/presentation-slide/Uzbekistan/uz_housing_and_mortgage_market_uzmrc_activity_for_asmma.pdf

Пойтахтдаги уй-жой нархлари (1 кв.м. учун АҚШ долларида)				
Бирламчи уй-жой бозори	\$1475	\$4180	\$1340	\$1230
Иккиламчи уй-жой бозори	\$1310	\$3965	\$1395	\$1350

Yuqoridagi jadvalda, mamlakatimizda va qo'shni davlatlarda ipoteka kreditlarining yalpi ichki mahsulotga nisbati aks ettirilgan bo'lib, barcha davlatlarda ushbu ko'rsatkich rivojlangan mamlakatlarga, masalan AQShda 45 foiz, Yaponiyada 40,7 foiz, Buyuk Britaniyada 115 foizga nisbatan ancha past ko'rsatkichni tashkil qilgan. Bu esa, ipoteka bozorini rivojlantirish orqali real iqtisodiyotni hamda yalpi ichki mahsulot ko'rsatkichini oshirish imkoniyati mavjudligini anglatadi.

O'zbekiston iqtisodiyotini yanada o'sishini ta'minlash, mamlakatimizda yangi uy-joylar qurilish ko'lamini hamda ipoteka mahsulotlari turlarini kengaytirib borish maqsadida, 2025 yil 21 fevral kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-26-sonli "Uy-joy va ipoteka bozorini yanada rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonda "so'nggi yillarda aholi soni yiliga qariyb 800 ming nafarga, yangi oilalar soni esa 300 mingga ortayotgani uy-joyga bo'lgan talabni qondirish bo'yicha ishlarni jadallashtirishni taqozo etayotganligi, shuningdek, respublikadagi ko'p kvartirali uy-joy fondining qariyb 40 foizini tashkil etayotgan 2-3 qavatli uylar o'rniga, yuqoriga (vertikal) o'stirish tamoyili asosida ijtimoiy soha ob'ektlari va yashil maydonlarga ega zamonaviy uy-joylar qurish uchun etarlicha imkoniyatlar mavjudligi"³ keltirib o'tildi.

Shuningdek, ushbu farmonga muvofiq, xalqaro moliya institutlariga O'zbekiston Respublikasining milliy valyutasida obligatsiyalar chiqarishga, Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi huzurida ipoteka obligatsiyalarini chiqarishga ixtisoslashtirilgan maxsus vakolatli tashkilot faoliyatini yo'lga qo'yish, maxsus vakolatli tashkilotga ipoteka kreditlari jamlanmalari bilan ta'minlangan va yuqori likvidli aktiv maqomiga ega bo'lgan ipoteka obligatsiyalarini chiqarishga ruxsat berildi hamda ipoteka obligatsiyalarini chiqarish amaliyotini tartibga solishni nazarda tutuvchi "Tartibga solish qumdoni" maxsus huquqiy rejimini joriy etilishi belgilandi.

Bundan tashqari, "Tartibga solish qumdoni" maxsus huquqiy rejimi doirasida maxsus vakolatli tashkilotning ipoteka obligatsiyalari "Toshkent respublika fond birjasi" AJda joylashtirilishi va ularning muomalasi ushbu birja orqali amalga oshirilishi, Markaziy bank va tijorat banklari o'rtasidagi ipoteka obligatsiyalari bilan REPO operatsiyalarni "O'zbekiston respublika valyuta birjasi" AJ orqali amalga oshirilishi belgilandi.

Ipoteka bozorini rivojlanishini rag'batlantirishning qator afzallik va kamchiliklari bo'lib, uni quyidagi 2-jadvalda ko'rishimiz mumkin.

2- jadval. Ipoteka bozorini rivojlanishiga oid afzallik va kamchiliklar⁴.

Субъектлар	Афзалликлар	Камчиликлар
Қарз берувчи	- Банкларга фойда келтиради; - Узоқ муддатли кредит муносабатлари доимий мижозлар яратиш имконини беради; - Кафолатланган кредитлар банк тизимини барқарорлаштиради.	- Банк ресурсларининг узоқ муддатга камайиши; - Паст маржали банк фаолияти; - Гаров сифатидаги актив ликвидликни йўқотиши мумкин; - Кредит тўланмаслиги хавфи; - Тўловларни тўхтатиб туриш бўйича мораторий жорий қилиниши мумкин.
Қарз олувчи	- Аҳоли учун уй-жой сотиб олиш имконияти; - Уй-жой муаммосини ҳал қилиш; - Қарз олувчи мулкка эгалик қилади ва уни рўйхатдан ўтказиши мумкин; - Якка тартибда тўлов жадвалини шакллантириш имконияти; - Истеъмол кредитларига нисбатан паст фоиз ставкалари.	- Қарз тўланишидан олдин қарз олувчи уй-жойга эгалик ҳуқуқига эга бўлади, лекин банк рухсатисиз уни сота олмайди; - Кредит бўйича фоиз ставкалари (шартномада ўзгарувчан фоиз ставкаси белгиланган бўлса) ошиши хавфи; - Қарз олувчи учун қўшимча харажатлар: нотариус хизмати, суғурта, кўчмас мулк экспертизаси.

3 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 21 февралдаги "Уй-жой ва ипотека бозорини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПФ-26-сонли Фармони

4 Bazilinska & Panchenko, Olena, Mortgage Lending as a Component of Economic Growth, Scientific Papers NaUKMA. Economics, 2020, 10.18523/2519-4739.20205.1.3-9

Давлат	- Янги иш ўринларини яратиш; - Аҳолининг маълум тоифаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш; - Реал иқтисодиётга инвестиция манбаи; - Иқтисодий ўсишни рағбатлантириш; - Пул массасини тартибга солиш воситаси сифатида ишлатиш.	- Иккиламчи қimmatли қoғoзлар бoзoрида мoлиявий инструментлар билан боғлиқ кредит механизмларидан фойдаланиш орқали мoлия бoзoрида инқирoз юзaга кeлиш хавфи.
Кўчмас мулк бозори	- Аҳоли жамғармаларини юқори даромадли кўчмас мулк бозорига жалб қилиш; - Қурилиш саноатининг ривожланишини таъминлаш; - Уй-жой бозорининг инвестициявий жозибадорлигини ошириш.	

Yuqoridagi jadvalda keltirilgan ma'lumotlarga asosan, ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozorida moliyaviy instrumentlar bilan bog'liq kredit mexanizmlaridan foydalanish orqali moliya bozorida inqiroz yuzaga kelish xavfi mavjud ekanligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu holatda, inqirozni keltirib chiqaruvchi asosiy sabablardan biri sifatida ajratilayotgan kreditlar bo'yicha qarz oluvchilar tomonidan to'lanayotgan summalarning to'liq va o'z vaqtida yoki kechikishlar mavjudligi to'g'risidagi ma'lumotlarning shaffof va ishonchli emasligi, shuningdek, foyda olish maqsadida to'lov qobiliyatiga ega bo'lmagan shaxslarga ipoteka kreditlarining ajratilishi hamda ushbu kreditlar ustiga sekyuritizatsiya yo'li bilan qimmatli qog'ozlar emissiya qilinishini keltirishimiz mumkin.

Mamlakatimizda ham ipoteka bozorini rivojlantirishning dastlabki bosqichlarida kapital bozoridagi vositalari bilan oldi-sotdi va boshqa operatsiyalar amalga oshirilishi uchun to'g'ri ishlaydigan va qulay infratuzilma yaratilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ipoteka qimmatli qog'ozlarini muomalasi fond birjasida va mazkur qog'ozlar bilan repo operatsiyalari valyuta birjasida alohida amalga oshirilishi, repo operatsiyalarida ayrim xavflarni keltirib chiqarishi mumkin. Birinchidan, qimmatli qog'ozning bozor narxi fond birjasida shakllanishi, fond birjasining mavjud savdo tizimidagi ma'lumotlar avtomatlashtirilgan holda boshqa tizimlarga uzatish imkoniyatining yo'qligi natijasida, ipoteka qimmatli qog'ozlari bilan repo bitimlarini tuzishda haqiqiy bozor narxini aniqlash imkoniyatining yo'qligi, shuningdek, ushbu qimmatli qog'ozlar bo'yicha narxlar keskin o'zgarganda repo bitimlari bilan bog'liq risklarni baholab borishning (Mark-to-market) imkoniyati yo'q. Ikkinchidan, qimmatli qog'ozni dastlabki sotuvchisi tomonidan reponing ikkinchi qismi bo'yicha pul mablag'lari o'z vaqtida qaytarib berilmaganda, qimmatli qog'ozning Markaziy bank ixtiyorida qolib ketish xavfi yuzaga keladi. Ushbu xavfni boshqarish maqsadida, Markaziy bank tomonidan mazkur qimmatli qog'ozlar repo bitimining birinchi qismi bo'yicha sotib olinayotganda yuqori stavkali diskont stavkalari qo'llanilishi lozim, shuningdek, Markaziy bank fond birjasiga to'g'ridan-to'g'ri a'zo bo'lishi yoki mijoz sifatida biror investisiya vositachisi orqali savdolarida ishtirok etishini ta'minlash lozim yoxud ipoteka qimmatli qog'ozlari bilan ikkilamchi bozordagi savdolarini fond birjasi bilan bir qatorda valyuta birjasida muomalada bo'lishiga imkoniyat yaratish maqsadga muvofiq.

Bundan taqshari, bugungi kunda, garov reestri ma'lumotlariga asosan, ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi tomonidan ajratilgan resurslarga garov ta'minoti sifatida taqdim etilgan kreditlar "kreditlarga bo'lgan talab qilish huquqlari" ko'rinishida, alohida kreditlarning unikal raqamlari asosida emas, balki umumiy "pool" shaklida ro'yxatdan o'tkazilmoqda. Shuni inobatga olgan holda, kelgusida ushbu kreditlarni individual darajada tahlil qilish, ularni standart toifalarga kiritish va monitoring qilish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida, har bir kreditni unikal raqami asosida alohida qayd etish amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiq. Bu yondashuv ma'lumotlarning shaffofligini oshirish va ipoteka portfelining sifatli tahlilini ta'minlashga xizmat qiladi hamda investorlar va nazorat organlari uchun ishonchli va aniq axborot maydonini yaratadi.

Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasining banklarga ajratayotgan resurs mablag'lari uchun garov sifatida qabul qilayotgan kreditlar bo'yicha talab qilish huquqlarini tahlil qiladigan bo'lsak, Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasining talabiga muvofiq banklar o'zlari taqdim etayotgan ma'lumotlarga asoslangan "standart" toifasiga kiruvchi kreditlar portfelini garov sifatida taqdim etish evaziga ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasidan katta miqdorda resurs mablag'larini jalb qilishmoqda. Ushbu holatda, banklar tomonidan taqdim etilayotgan kredit portfelini haqiqatda standart toifasiga kirishini Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi tomonidan tekshirib ko'rishning va uni doimiy monitoring qilib borishning imkoni yo'q yoxud bu to'g'risidagi ma'lumotlar etarlicha shaffof emas. Bu esa moliya bozorini xavfga qo'yadi, hamda kompaniyaning korporativ obligatsiyalarini likvidligi past bo'lgan aktiv sifatida baholanishiga olib keladi.

Yuqoridagi xavflar darajasini kamaytirish maqsadida Ipotekani qayta moliyalashtirish kompaniyasi tomonidan chiqarilayotgan korporativ va ipoteka obligatsiyalar bo'yicha garov ta'minoti sifatida kreditlarga bo'lgan talab huquqi qo'yilganda, uni bank taqdim etayotgan ma'lumotlarga nisbatan emas, balki Markaziy bank tizimida mavjud ma'lumotlarga asosan "Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflash va aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun zaxiralar shakllantirish hamda ulardan foydalanish tartibi to'g'risidagi"gi Nizom talablariga muvofiqligi tekshiruvdan o'tkazilib ruxsat berilishi maqsadga muvofiq. Buning sababi sifatida tijorat banklari foyda olish maqsadida barcha kreditlarni standart toifasi sifatida ko'rsatishga harakat qiladi, buning natijasida mamlakatda ta'minotida to'lovlari o'z vaqtida amalga oshirilmagan kreditlardan iborat bo'lgan ipoteka obligatsiyalar hajmi ortishiga va bu eng so'nggida iqtisodiy-moliyaviy inqirozga olib kelishi mumkin.

Xususan, 2008 yildagi global moliyaviy inqiroz tajribasi ipotekaga bog'liq moliyaviy instrumentlarning, jumladan, CDO (ta'minlangan qarz majburiyatlari) va CDS (qarz defoltiga qarshi svoplar) kabi tavakkalchilikka ega bo'lgan vositalar qanday salbiy oqibatlarni yuzaga keltirishi mumkinligini yaqqol namoyon etdi. Shuning uchun ham ushbu instrumentlarni joriy etishda tizimli xatarlarni oldindan baholash va nazorat tizimini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ipoteka obligatsiyalarining mamlakat iqtisodiyotining o'sishidagi ahamiyatini inobatga olgan holda mazkur obligatsiyalar chiqarish va muomalasini tartibga solish hamda kapital bozorni rivojlantirish, shuningdek, mavjud risklarni risklar oldini olish maqsadida quyidagilar taklif qilinadi:

Mamlakatimizda ipoteka obligatsiyalarini rivojlantirishda ehtiyotkorlik va bosqichma-bosqich yondashuvni tanlash, bozor ishtirokchilarining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda xalqaro standartlarga asoslangan normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;

Ipoteka obligatsiyalari va ular bilan bog'liq boshqa qimmatli qog'ozlarning shaffofligi, ta'minoti va risklarni taqsimlash mexanizmi aniq va ishonchli tarzda tashkil etish;

Markaziy bank fond birjasiga to'g'ridan-to'g'ri a'zo bo'lishi yoki mijoz sifatida biror investisiya vositachisi orqali savdolarida ishtirok etishini ta'minlash lozim yoxud ipoteka qimmatli qog'ozlari bilan ikkilamchi bozordagi savdolarini fond birjasi bilan bir qatorda valyuta birjasida muomalada bo'lishiga imkoniyat yaratish;

Ipoteka obligatsiyalari ta'minotini tashkil etuvchi ajratilgan kreditlar bo'yicha qarz oluvchilar tomonidan to'lanayotgan summalarning to'liq va o'z vaqtida yoki kechikishlar mavjudligi to'g'risidagi ma'lumotlarning doimiy e'lon qilib borilishi lozim;

Sifati bo'yicha turli tasnifdagi kreditlar bo'yicha indekslar yaratilish va ularning doimiy ravishda o'zgarib borishi bo'yicha ma'lumotlar ommaviy e'lon qilinishi lozim;

Ipoteka obligatsiyalar bilan bir qatorda CDO (ta'minlangan qarz majburiyatlari) va CDS (qarz defoltiga qarshi svoplar) kabi moliyaviy instrumentlar bo'yicha ham mamlakatimizning fond va valyuta birjalarida savdolarini tashkillashtirish imkoniyatlarini yaratish maqsadga muvofiq;

Ipoteka obligatsiyalari va boshqa shu kabi moliyaviy instrumentlar bilan bog'liq risklarni oldini olish maqsadida ularning ta'minotida turgan kreditlarni baholab borish metodologiyasini ishlab chiqilishi lozim;

"Elektron hukumat" tizimining idoralararo integrasion platformasi tomonidan fuqarolarning to'lov qobiliyatini ko'rsatib turuvchi indeksni ommaviy ravishda e'lon qilib borish tartibini joriy qilish lozim.

foydalanilgan manbalar ro'yxati

1. Campbell, J., Clara, N., & Cocco, J. (2020). Structuring Mortgages for Macroeconomic Stability. Banking & Insurance eJournal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3135366>.
2. Gürtler, M., & Neelmeier, P. (2019). Risk assessment of mortgage covered bonds: International evidence. Finance Research Letters. <https://doi.org/10.1016/J.FRL.2018.05.004>.
3. Skyrman, V. (2023). Why didn't Europe securitise more? The institutionalisation of covered bonds as an efficient instrument for financialisation. New Political Economy. <https://doi.org/10.1080/13563467.2023.2230545>
4. Doniyor Rasulov. (2024). Ipoteka kreditini qayta moliyalashtirishning asosiy modellari. Yashil Iqtisodiyot Va Taraqqiyot, 2(12), 8–13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14608829>
5. Осиё иккиламчи ипотека бозори ассоциацияси расмий веб саҳифаси маълумотлари https://www.asmma.asia/files/presentation-slide/Uzbekistan/uz_housing_and_mortgage_market_uzmrc_activity_for_asmma.pdf
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 21 февралдаги "Уй-жой ва ипотека бозорини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПФ-26-сонли Фармони
7. 2015 йил 13 июндаги Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг "Тижорат банкларида активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун заҳиралар шакллантириш ҳамда улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида"ги қарори
8. "Ўзбекистон Республикаси Гаров реестри" ДУК веб саҳифаси маълумотлари

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>